

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd a starých jazyků

Michael Kolek

**Proč se na křesťanské Maltě mluví
arabsky?
Dědictví Orientu v utváření maltské
kultury**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Mlada Mikulicová Ph.D.

Praha 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne: 1.12. 2020

Michael Kolek

Bibliografická citace

Proč se na křesťanské Maltě mluví arabsky? [rukopis]: Dědictví Orientu v utváření maltské kultury: bakalářská práce / Michael Kolek; vedoucí práce: Mgr. Mlada Mikulicová Ph.D. -- Praha, 2020. -- 42 s.

Anotace

Bakalářská práce „Proč se na křesťanské Maltě mluví arabsky? Dědictví Orientu na utváření maltské kultury“ se zabývá nejprve fénickou kolonizací středomořského ostrova Malta. Dále jsou stručně nastíněny informace o křesťansko-židovských komunitách na ostrově. Po následné arabské vládě ve Středomoří se práce zaměřuje na rekatolizaci ostrova prostřednictvím inkvizice. Zmínka bude i o působení jezuitů, kteří orientální dědictví paradoxně podporovali. Další část práce pojednává o maltštině, semitském jazyku. Závěr práce nahlíží na současný vztah Malt'anů k arabskému dědictví, uvede vliv arabštiny na maltskou katolickou liturgii a postoj k Arabům a islámu obecně.

Klíčová slova

Arabština, dějiny, islám, křesťanství, Malta, Orient

Abstract

Bachelor's work "Why is Arabic spoken in Christian Malta? The heritage of the Orient on the formation of Malta's culture first solves with in the Phoenician colonisation of the Mediterranean island of Malta. In addition, the information on the Christian-Jewish communities on the island is briefly outlined. Following the subsequent Arab government in the Mediterranean, the work focuses on the recatholicization of the island through the Inquisition. There will also be reference to the action of Jesuits, which paradoxically supported the Oriental heritage. The next part of the work is about Maltese, Semitic. The conclusion of the work looks at the current relationship of the Maltese to the Arab heritage, the effect of Arabic on the Maltese Catholic liturgy, and the attitude towards the Arab and Islam in general.

Keywords

Arabic, history, Islam, Christianity, Malta, Orient

Počet znaků (včetně mezer): 73 176

Poděkování

Zde bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Mladě Mikulicové Ph.D. za cenné rady, připomínky a trpělivost. Dále bych chtěl poděkovat rodině za podporu a zázemí.

Obsah

Úvod.....	7
1 Orientální dějinný přínos	9
1.1 Fénicičané.....	9
1.2 Židovské a křesťanské komunity z Palestiny	12
1.3 Arabská vláda ve Středomoří	14
1.4 Rekatolizace Malty za johanitů	17
2 Maltština	19
2.1 Maltština-arabský dialekt	19
2.2 Arabská příjmení na Maltě	22
2.3 Jak se dostala na Maltu latinka	24
3 Současný vztah Malt'anů k arabskému dědictví	25
3.1 Katolická církev na Maltě	25
3.2 Křesťanské arabské výrazy v liturgii.....	27
3.3 Vztah Malt'anů k Arabům a islámu	29
3.4 Život muslimů na křesťanské Maltě.....	31
Závěr	34
Seznam literatury	36
Seznam použitých zkratek.....	40
Přílohy.....	41

Úvod

Malta je ostrovní stát ve Středozemním moři. Nachází se osmdesát jedna kilometrů jižně od Sicílie, téměř tři sta kilometrů severně od Libye a severovýchodně od Tuniska. Ostrov se rozkládá na pěti ostrovech, z nichž jsou tři obydlené: Malta, Gozo a Comino. Zbývají ostrovy: Cominotto a Flifla jsou neobydlené. Jedná se o parlamentní republiku, v čele státu je prezident s pětiletým mandátem. V současnosti je Malta součástí dvaceti sedmi členských států Evropské unie. V roce 2008 přijala unijní měnu euro.

Strategická poloha Malty byla odpradáвна využívána jako křižovatka různých civilizací. O ostrov bylo svedeno mnoho bitev, které vyzdvihly jeho významnost.

Patrně nejznámější historickou epochou Malty je působení Řádu maltézkých rytířů, symbol heroických bojovníků proti Osmanům. Toto téma je v literatuře značně zpracováno. O činech rytířů vyšla již řada publikací, které jsou někdy vyličené až příliš barvitě. Do jaké míry se zakládají na autenticitě, můžeme jen spekulovat. Ačkoliv bylo pro Maltu období johanitů k utváření maltské kultury jistě klíčové, stále si s sebou „nesla kus“ Orientu.

Při tvorbě rešerše se vyskytl problém s absencí české literatury. Rozhodl jsem se tedy čerpat ze zdrojů, které jsou vydány především v angličtině.

Tato práce se zabývá orientálními vlivy, které působily na maltskou civilizaci. Hlavním úkolem bude, pokusit se odpovědět na otázku: „Proč se na křesťanské Maltě mluví arabsky“? Malta je jednou z nejvíce katolickou zemí. V každém městě stojí alespoň jeden kostel, celkem Malta čítá tři sta šedesát čtyři kostelů. To je poměrně vysoké číslo, vzhledem k malému ostrovu. Stát není odloučen od církve. Římskokatolická církev má větší vliv, než je tomu u jiných unijních států. Pokusím se tedy objasnit, proč 95 % Maltanů je římskokatolického vyznání. Maltština je v současnosti jedna z úředních řečí Evropské unie. Maltané jsou na svoji národní řeč hrdí. V souvislosti s ní se rádi odvolávají na starobylý původ jazyka. Ale jaké kořeny skutečně má?

Bakalářská práce se skládá ze tří kapitol. Každá z nich obsahuje podkapitoly, kde jsou v závěru shrnuty nejdůležitější informace k danému tématu.

První kapitola se zabývá orientálním dějinným přínosem. Obsahuje dějiny Feničanů na Maltě, následnou přítomnost Punů na ostrově, v souvislosti s orientálním vývojem země. Další podkapitola pojednává o arabské nadvládě ve Středomoří. Nejprve popíše situaci na Sicílii. Následně se podkapitola zaměří na dobytí Malty arabskou dynastií,

zvanou Aghlabovci. Pokusí se popsat vývoj ostrova za arabské nadvlády. Neopomene ani zmínit intriky chalífů, o které nebyla nouze. Kapitola je uzavřena normanským vpádem. Úkolem této etapy je objasnit, následný osud Malty, ambice hraběte Rogera I. Hautevillského a úděl Arabů, kteří na normanském panství setrvali. Závěr kapitoly pojedná o orientálním přínosu a útlumu v době johanitské správy.

Druhá kapitola se věnuje jazykové otázce. První podkapitola zkoumá maltštinu. Rozebere jazyk v kontextu s jinými semitskými jazyky, které vzájemně porovná. Maltská příjmení jsou pozoruhodným jevem. Řada z nich dokládá, alespoň z části, semitský původ. O nich bude také zmínka ve druhé kapitole. Dále bude pozornost směřována na maltské písmo. V tomto úseku bude zapotřebí vysvětlit, jak se latinka dostala na Maltu. Latinské písmo v souvislosti se semitským dialektem je bezesporu atypickou kombinací.

Téma třetí kapitoly bude pojednávat o současném vztahu Malt'anů k arabskému dědictví. Nejprve nahlídne na postoj katolické církve na Maltě vůči tamní muslimské menšině. Neopomene ani zmapovat výroky představitelů obou náboženství. Rovněž zde bude obsahovat odpověď na otázku: „Zda jsou maltští katolíci a muslimové nakloněni k náboženskému dialogu“? Některé maltské výrazy v liturgii obsahují výrazy bezpochybně obohacené o arabské výpůjčky. V uvedené části provedu srovnání maltských a arabských liturgických výrazů, včetně modliteb. Závěrečné části kapitoly shrnou současný vztah Malt'anů k Arabům a islámu i život muslimů na křesťanské Maltě.

1 Orientální dějinný přínos

1.1 Fénicičané

Název semitského národa a území je řeckého původu. Kořeny fénické civilizace sahají až k Homérovi. Toto označení bylo používáno pouze cizinci, samotný národ se takto neoznačoval. Fénicičané si pravděpodobně sami říkali Kananejci, pro území byl vžitý název Kanaán. Nebyl to zdaleka jediný název. Podle města Sidón¹ se také nazývali Sidónci, z čehož můžeme usoudit, že Fénicičané byli fixováni spíše k městu než k národu. Fénicičané pravděpodobně do syrsko-palestinské oblasti nepřišli jako nový kmen. Stěhování Pelištejců, Hebrejců a Aramejců postupně vyústilo ke zakládání samostatných fénických měst.² Přestože byli kanaánští domorodci vysídleni ze své původní vlasti, podařilo se jim rychle obnovit námořní a obchodní kontakty předků z pozdní doby bronzové.³

Území obývané Fénicičany se nachází v dnešní Sýrii až po Libanon. Oblast je ohraničená Středozemním mořem na západě a pohořím Libanon na východní straně.⁴ Fénické písmo bylo vytvořené na akrofonickém principu protosinajského písma. Fénická abeceda obsahovala pouze dvacet dva samostatných písmen. Od této doby již nebylo zapotřebí determinativů, které měly upřesňovat význam znaků. Vznikla písmena, která měla jednoznačný charakter, jenž se začal přibližovat současnému písmu.⁵

Profesoři z univerzity v Michiganu a z Americké univerzity v Bejrútu ve studii *On Morpho-Syntactic Levantisms in Maltese* uvádí, že některé výrazy maltského jazyka jsou bližší levantskému dialektu.⁶

Působení Fénicičanů⁷ se neomezovalo jen na oblast Fénicie, ale zakládali kolonie po celém jižním Středomoří a Malta netvořila výjimku. Vzhledem k výhodné poloze Maltských ostrovů navázali Fénicičané kontakt s maltským obyvatelstvem patrně kolem

¹ Město dnes leží v Libanonu. V přílohách jsou uvedeny mapy Malty a Libanonu, kde jsou znázorněny nejvýznamnější fénická města.

² MOSCATI, Sabatino. Foiničané, Praha: Orbis, 1975, s. 15-17.

³ PUCKETT 2012 – PUCKETT Neil Nelson: The Phoenician Trade Network: Tracing a Mediterranean Exchange System, (diplomová práce na Texaské univerzitě), Texas, 2012.

⁴ PROSECKÝ, Jiří. Encyklopedie starověkého Předního východu, Praha: Libri, 1999, s. 102.

⁵ PAVLÁT, Leo. Tajemství knihy, Praha: Albatros, 1982, s. 23

⁶ WILMSEN, David. On Morpho-Syntactic Levantisms in Maltese, Marseille: Livres de l'IREMAM, 2019, s. 42.

⁷ Působením Fénicičanů na Maltě se blíže zabývá EVANS, John Davies. Malta, Ancient Peoples and Places, London: Thames and Hudson, 1959, s. 20, 22.

roku 1200 př. n. l.⁸ Postupně se Malta stala pro Féníčany opěrným bodem pro výboje do západního Středomoří. Je možné, že dali ostrovu i jméno, neboť fénické slovo *maleth* znamená přístav. Název ostrova Gozo, jenž se nachází severně od Malty, by mohl být odvozen od fénické okrouhlé lodi.⁹ Je zřejmé, že Féníčané neosídlovali jen pobřeží, ale i vnitrozemskou oblast na území dnešní Mdiny a Rabatu.¹⁰

Během osmého století př. n. l. se Malta se stala součástí fénické kolonie Melita, založené v osmém století př. n. l. Oblast obsahovala směs levantské a domorodé populace, která mezi sebou spolupracovala a přijímala bez větších potíží fénické kulturní rysy. Tento vliv se projevil např. v pohřebnictví, kde dodržovali kremační způsob pohřbívání,¹¹ což dokládají dochované hrobky, které byly nalezeny v oblasti Tac-Caghqi v Rabatu.¹²

Řekové byli Féníčany považováni za obávanou konkurenci v obchodních záležitostech. Ačkoliv nemáme jednoznačné zprávy o tom, že by Řekové obývali Maltu, oba národy mezi sebou vzájemně obchodovaly.¹³

O tom, zda maltština má fénický původ, bádali jazykovědci již od druhé poloviny 16. století. Konkrétně Johann Joachim Bellermann v roce 1809 ve spisu *Phoeniciae linguae vestigium in Melitensi specimen* uvádí, že maltština má kořeny ve fénickém jazyce. Tato hypotéza byla o rok později vyvrácena Wilhelmem Geseniem v knize *Versuch über die maltesische Sprache*. Na základě srovnání fénického jazyka s punským a hebrejským zastává Gesenius názor, že maltský jazyk¹⁴ je arabský dialekt.¹⁵

Třebaže máme málo přímých důkazů o působení Féníčanů na Maltě, je jisté, že nejvýznamnějším fénickým odkazem je přínos hláskového písma. Fénická abeceda obsahovala pouze dvacet dva písmen, což značně zjednodušilo dosavadní styl psaní.

⁸ GOODWIN, Stefan, *Malta, Mediterranean Bridge*, London: Greenwood Publishing Group 2001, s. 6.

⁹ MAREK, Jan. *Malta – Brána Orientu*. Orientální ústav AV ČR, *Nový Orient – odborný čtvrtletník Orientálního ústavu AV ČR, Orientální ústav*, 1984, roč. 39, č. 2, s. 41.

¹⁰ MOSCATI, Sebastino. *Foiničané*, s. 153.

¹¹ GOODWIN, Stefan. *Malta, Mediterranean Bridge*, s. 4.

¹² Podrobně se tímto tématem zabývá SAGONA, Claudia. *The Archeology of Malta*, Melbourne: Cambridge University Press, 2015, s. 204.

¹³ GOODWIN, Stefan. *Malta, Mediterranean Bridge*, s. 4.

¹⁴ Maltštinou se budu podrobně zabývat ve druhé kapitole.

¹⁵ GESENIUS, Wilhelm. *Versuch über die maltesische Sprache*, Leipzig: Vogel, 1810, s.73-75, MILLER, Edward Frederick. *The Influence of Gesenius on Hebrew Lexicography*, New York: AMS Press, 1966, s. 18.

1.1.1 Kartágo

Ostrov spadal pod kartaginskou správu od 5. století př. n. l., kdy se dosavadní fénická města sjednotila pod vzájemnou ochrannou moc Kartága. Během šestého století před naším letopočtem začalo Kartágo soupeřit se starověkým Římem o kontrolu nad středomořskou pánví. Mělo vždy určitou převahu nad kontrolou maltských ostrovů, a to až do roku 218 př. n. l., kdy římská vojska porazila Kartágo. Malta připadla pod správu Římské republiky, včetně zdejší vojenské posádky, kterou tvořilo téměř 2 000 kartaginských vojáků. Dalšíh sedmnáct let je nejasných ohledně dalšího směřování a osídlení Malty. Někteří římscí vojáci však pravděpodobně nahradili kartaginské vojáky, kteří byli vyhnáni Římany v roce 218 př. n. l, stejně jako ve stejné době bylo římské námořnictvo umístěno v Panormu na Sicílii, kterou Římané dobyli při první punské válce v roce 250 př. n. l.

Lze předpokládat, že Římané plně osídlili Maltu nejdříve po roce 201 př. n. l., po Hannibalově porážce, kdy vyhnali kartaginské jednotky zpět do Afriky. Římské lázně a vily na Marsaskale, nacházející se v jihovýchodní části Malty, jsou hmotným svědectvím římského vlivu na ostrově. Vzhledem ke strategické poloze Malty ve středu Římské říše je přinejmenším pozoruhodné, že se nestala vlivnou římskou provincií.

Navzdory tomu nám však Cicero podává informace o spojení Malty a Římské republiky. O tom svědčí i pomoc římské armádě během syrakuské vzpoury. Tímto spojenectvím se Malta mohla pyšnit titulem Civitas foederata, který získávaly římské autonomní oblasti. Během 1. století př. n. l. se obyvatelé Malty stali římskými občany, stejně jako sousední Sicílie. K získání římského občanství bylo zapotřebí vykonávat vojenskou službu. Za císaře Hadriána, roku 117, užívala Malta titul Municipia. V rámci této hodnosti mohla jmenovat místní autonomní vládu.¹⁶

Orientální přínos punské civilizace na Maltě spočíval v ražbě mincí. Maltské mince byly raženy ve 3. století před naším letopočtem.¹⁷

Působení Semitů na Maltě pokračovalo prostřednictvím Kartaginců, kteří se spojili s Féníciány. Punové chránili fénická města ve Středomoří. Orientální vliv byl na ostrově pozastaven¹⁸ od 3. století př. n. l. římskou expanzí. Důkazy o orientálním přínosu

¹⁶ GOODWIN, Malta, Mediterranean Bridge, s. 52-53.

¹⁷VELLA, C. Nicolas. The Punic Mediterranean: Cambridge, Cambridge University Press, 2014, s.98.

¹⁸ Další semitský vliv „přichází“ na Maltu až za více než 1000 let. Od roku 870 působily na Maltě arabské dynastie, které zmíním v poslední podkapitole.

kartaginské správy na Maltě odhalily archeologické nálezy, které prokázaly ražbu mincí na ostrově.

1.2 Židovské a křesťanské komunity z Palestiny

Historie židovské komunity na Maltě sahá až do příchodu semitských fénických osadníků, kteří doprovázeli židovské námořníky z kmenů Zabulon a Ašer. V té době žila ve městě Týru princezna Jezabel, která se v roce 906 př. n. l. provdala za židovského krále Omriovce Achaba. Židé a Féniciáné se sprátelili natolik, že začali plout po mořích a společně zabírat země. Někteří z nich zakotvili i na maltských ostrovech. První Židé zamířili na Gozo, kde nalezneme dodnes důkaz o jejich přítomnosti¹⁹

Pravděpodobně nejslavnějším Židem, který navštívil maltské ostrovy, byl apoštol Pavel²⁰, který v roce 60 n. l. na cestě do Říma ztroskotal na Maltě. Podle Skutků apoštolů se mu podařilo během tříměsíčního pobytu obrátit řada místních obyvatel ke křesťanské víře, čímž zahájil misijní činnost na Maltě.²¹ V letech 115 a 116 vedla vzpoura Židů v tak široce rozptýlených částech Středomoří, jako je Kypr, Egypt a Libye, k represím tak tvrdým, že například v Alexandrii byli Židé téměř vyhlazeni. Z měst Leptis Magna a Cyrene uprchlo mnoho Židů do oblastí dnešní Libye a Alžírsko, zatímco ostatní se pravděpodobně přidali ke souputníkům, kteří se již usadili na Maltě. Římský císař Septimius Severus zakázal židovské komunitě, aby podnikali jakýkoliv druh misionářské činnosti. Řada z nich v osvětě pokračovala v emigraci. Nejčastěji se uchýlili do oblastí severní Afriky, kde již působili křesťané. Největšího počtu židovské populace dosáhla Malta ve středověku, za vlády Normanů. Ve srovnání s jinými katolickými zeměmi, žila ve středověku židovská populace na Maltě víceméně svobodně, bez sebemenších perzekucí ze strany panovníků. Řada z nich se usadila ze Sicílie, Sardinie, severní Afriky či ze Španělska. Nikdo z nich nebyl izolován v ghettech nebo uzavřených čtvrtích. Jejich domy se nacházely vedle křesťanských domů. Abraham Abulafia, známý židovský mystik, žil na Cominu od roku 1285 až do své smrti, v roce 1290. Přibližně pět set Židů žilo na maltských ostrovech před rokem 1492. Asi jedna čtvrtina z jedné třetiny obyvatel na Mdině, byli Židé. Protože hebrejský a maltský jazyk vychází ze semitského

¹⁹ GLASSMANN, Ronald M. *The Origins of Democracy in Tribes, City-States and Nation-States*, New York: Springer, 2017, s. 544.

²⁰ O apoštolu Pavlu bude zmínka v odstavci o křesťanských komunitách.

²¹ Sk. 27,28.

základu, můžeme předpokládat, že Židé neměli sebemenší problém s jazykovou bariérou.²² Přítomnost židovské komunity na ostrově Gozo je rovněž indikována počtem přezdivek nebo jmen, které stále existují. Například „Ghajn Lhudi“²³ poblíž údolí „Ghar Lhudin“²⁴ a „Misrah Lhudi“²⁵. Potvrzují to staré židovské notářské rukopisy psané v hovorové maltštině té doby, ale s použitím hebrejské abecedy z 15. století zachované v katedrální knihovně v Mdině.

Na konci 15. století používá židovská populace pro zápis maltštiny hebrejské písmo. V roce 1492, tedy tři roky po nástupu aragonské vlády na Maltu, byli všichni Židé nuceni opustit zemi, většina z nich se nakonec usadila v levantské oblasti. Stejný osud potkal i sicilské Židy. Řada Židů zůstala na Maltě a konvertovala ke křesťanství. O konverzi ke křesťanské víře svědčí i současná maltská židovská příjmení. Další část židovské komunity, která byla oddána své víře, emigrovala. Nejčastěji tomu bylo do Levanty či Sicílie.²⁶

Během rané fáze středověku představovala židovská populace Mдины zhruba třetinu obyvatel tohoto města. Tam, kde byli považováni za občany, zaujímalí pohodlnou pozici a vlastnili pole s pozemky na venkově. V menší míře to platí i pro nevelkou komunitu židovských obyvatel přístavu Birgu. V obou zmíněných městech lze dodnes najít odkaz na existenci Židů na maltských ostrovech. V Mdině je možné nalézt místo, kde býval „židovský trh s hedvábím“, a v obou městech je Židovská brána a přístav pro Židy. U Birgu najdeme také „Židovskou ulici“, zatímco u Zejtunu „Židovské náměstí“. Zatímco ve Vallettě je dodnes místo známé jako „Židovský přístav Sally“ velmi blízko místa, kde se nacházelo vězení židovského otroků. V sousedním Gozu žili většinou na předměstí Citadelly, malého hlavního města tohoto ostrova, převážně venkovského a chudšího než jeho větší sesterský ostrov Malta. Ale na žádném z ostrovů nežili uzavřeni v ghettech nebo uzavřených čtvrtích, ale jejich domy se nacházely vedle domů křesťanů.

Na misijní cestu apoštola Pavla na Maltu reagovali představitelé prvotní církve. Například Tertulián z Kartága přisuzuje léčení Publioova otce za projev konverze

²² RUDOLF, Uwe Jens – BERG, Warren G. Historical Dictionary of Malta, Toronto: Plymouth, 2010, s. 136.

²³ V překladu: židovská pramen.

²⁴ V překladu: židovské jeskyně.

²⁵ V překladu: náměstí.

²⁶ <https://www.jewishvirtuallibrary.org/malta-virtual-jewish-history-tour> [Staženo 15.10.2020].

ke křesťanské víře. Je možné, že misionáři pomáhali barbarům za účelem christianizace pohanstva.²⁷

Židovská komunita měla na Maltě dlouho tradici. Ve městě Mdina jsou dodnes přítomny názvy, odkazující na hebrejskou existenci. Židé a křesťané žili na ostrově pospolu. Žádné zprávy nehovoří o tom, že by židovské komunity přebývaly v ghettech. Misijní cesta svatého Pavla na Maltu, byla námětem pro díla Církevních otců. Konkrétně se mně podařilo vyhledat výroky Tertuliána z Kartága, které se zabývají křesťanskou konverzí maltských pohanů.

1.3 Arabská vláda ve Středomoří

Bezmála sto let po Muhammaově smrti²⁸ se arabská říše rozprostírala od Sýrie až po severní Afriku. V oblasti zvané Ifríkíja²⁹ vládla arabská dynastie Aghlabidů.³⁰ V roce 800 jmenoval bagdádský chalífa Hárún ar-Rašíd guvernérem Ifríkíje Ibráhíma ibn al-Aghlaba. Stal se nástupcem svého otce, al-Aghlaba ibn Sálím at-Tamímího, který se vyznamenal příkladnou správou provincie. Ibráhím ibn al-Aghlab se rozhodl využít vzdálenosti mezi Ifríkíjí a Bagdádem. Vytvořil nezávislou politiku, která měla za cíl, vybudovat vlastní stát. Ačkoliv území mělo určitou autonomii, formálně i nadále náleželo bagdádskému chalífátu, kterému odváděli roční tribut. Ibráhím ibn al-Aghlab přijal titul emír, čímž projevil další snahu k vymanění se z bagdádského područí. Největším oponentem byla pro emíra berberská aristokracie, která proti zavedeným reformám kladla odpor. Nebyla tedy nouze o intriky a revolty oslabující Ibráhímovu politiku. Spor byl vyřešen diplomatickou cestou. Obě strany našly společný zájem, který spočíval v územní expanzi o byzantské ostrovy ve Středomoří. V roce 827 vyplula ze Sousse flotila vedená Asadem ibn al-Furátem, jenž obsadila Palermo. Mezitím na aghlabovský trůn usedl Zijádatulláh. Podařilo se mu zajistit definitivní smír mezi arabskou aristokracií a aghlabskou vládou, a to především v omilostnění zajatých opozičních vzbuřenců. Za

²⁷ VAN DER BERGH, Ronald. The missionary character of Paul' stay on Malta (acts 28:1-10) according to the early Church In Journal of Early Christian History, Volume 3, Number 1, 2013.

²⁸ Muhammad zemřel v roce 632.

²⁹ V překladu znamená Afrika.

³⁰ Arabská dynastie, která vládla v Ifríkíji. Oblast se dnes nachází ve východním Alžírsku, Tunisku a západní Libyi (Tripolsko). De facto vznikla z bývalé římské provincie Afrika.

vlády Zijádatulláha I.³¹ bylo podniknuto mnoho výbojů do Středomoří. V roce 832 byla dobyta převážná část Sicílie.³² Dynastie Aghlabovců se tak stala první námořní velmocí.

Předpokládá se, že první útok na maltské ostrovy započal již v roce 836. Ačkoliv muslimské nájezdy v centrálním Středomoří začaly již ve druhé polovině sedmého století, nemáme žádný důkaz, který by informoval o útocích na Maltu před devátým stoletím, ani před koncem devátého století. což naznačuje, že Byzantská říše považovala Maltu za strategický ostrov. Po chalcedonském koncilu, v roce 868 se maltský biskup již nemohl vrátit ke svému úřadu a byl uvězněn v saracenském vězení v Palermu. Mezi lety 878 a 1156 není známý žádný maltský biskup.³³ Je tedy pravděpodobné, že byla funkce za arabské vlády zrušena. Další zprávy máme z roku 869, kdy došlo ke obklíčení Malty. Díky defenzivě místních obyvatel ostrova, nebylo obléhání úspěšné. O rok později vyslali Arabové na maltské břehy početné loďstvo, kterému Malt'ané již vzdorovat nemohli. V roce 870 byla Malta dobyta arabskými námořními silami.³⁴ Ibn Chaldún uvádí, že ostrov byl dobyt již v roce 869. Arabský historik Ibn al -Athir uvádí, že v letech 870-71 přišli muslimové ze Sicílie a dorazili na Maltu, po byzantských vojsku, které se stáhlo, když slyšeli o arabském příchodu. Zdá se tedy, že v roce 870 byla Malta již v muslimských rukou. Přesné datum však zůstává nejisté. Kromě původních muslimů, kteří ovládli Maltu, žili na ostrově i bývalí křesťané, kteří konvertovali k islámu. Tato praxe fungovala i na Sicílii, zejména v oblasti Val di Mazara.³⁵

Během vlády Ibráhima II. se v Magrebu začala šířit ší'itská misie, složená z příslušníků berberského kmene Kutama. V roce 909 se revoltě podařilo zahájit ozbrojené tažení proti aghlabovské politice. Emír neměl šanci čelit revoltě ší'itských fanatiků, a uprchl do Egypta.³⁶

V 10. století vévodí muslimskému světu š-itská dynastie Fátimovců. Za krátkou dobu se stali plnohodnotnou opozicí sunnitským muslimům a cháridžitským sektářům v Ifríkíji. Za krátkou dobu se stali plnohodnotnou opozicí sunnitským muslimům a cháridžitským sektářům v Ifríkíji. Berbeři začali být fátimovskou vládou utiskováni. V letech 943-947 na tento nátlak zareagovali vzpourou.

³¹ Zijádat I. vládl v letech 817-838.

³² Aghlabidovým spojencem při dobývání Sicílie byl byzantský velitel Euphemius.

³³ BERTO, Luigi Andrea. *Christians and Muslims in Early Medieval Italy*, London: Routledge, 2019, s. 36.

³⁴ RUDOLF – BERG, *Historical Dictionary of Malta*, s. 26.

³⁵ GOODWIN, *Malta, Mediterranean Bridge*, s. 20.

³⁶ ROSSI, Ettore. *Malta*. In HOUTSMA, Martijin Theodoor. *Brill's First Encyclopaedia of Islam*, sv. 5, Leiden, 1993, s. 136.

Dynastie nese název po dceři Fátimé od níž odvozoval Ubajdulláh svůj původ. Sám si své jméno pozměnil na Abdalláh al-Mahdí bi-Lláh. Fátimovské území se rozprostíralo od celého Magrebu až po Sicílii. Tato dobytvačná kampaň vedla až k umajjovskému panství ve Španělsku, která byla výboji z východu oslabena. Od roku 910 udržoval al-Mahdí spojení s rebelem Ibnem Hafsúnem., se kterým dále ohrožoval politiku córdobského chalífátu.

Mahdí nechal vybudovat hlavní město al-Mahdíja, ležící v oblasti současného středního Tuniska. Fátimovská metropole byla strategicky umístěna na skalnatém výběžku v moři spojeném pevninou pouze úzkou šíjí. Realizace města al-Mahdíji s dobytvačnou Mahdího kampaní představovaly značné finanční výdaje, což vyústilo ke zvýšení daní. To vyvolalo u obyvatelstva poměrnou nevoli. Vedle toho se čím dál více začal objeovat i odpor k náboženskému útlaku, který pramenil z mnohdy nevybíravého šíření ší'itské víry mezi převážně sunnitské severoafrické muslimy, včetně berberských kmenů. Největší povstání se odehrálo v roce 934 pod záštitou Abú Jazída. Vzhledem k berberským neshodám se nakonec podařilo část povstalců získat na stranu Fátimovců. Touto redukcí byli Mahdího oponenti oslabeni a následně poraženi.³⁷ Za následujícího emíra došlo k opětovnému urovnání fátimovského chalífátu. Zahraniční politika pokračovala v zahraničních výbojích, které vyvrcholily roku 969, kdy fátimovská armáda pod vedením dalmatského otroka Džauhara dobyla ze západu Egypt.

Malý počet pozoruhodných básní v klasické arabštině, které napsali maltští básníci během první poloviny dvanáctého století, se dochoval hlavně v antologii arabské poezie ze Sicílie, jejíž kopii lze nalézt v pařížském Bibliothéque Nationale.³⁸

Rozvoj fátimovské říše narušily sociální a politické peripetie způsobené dvorními intrikami a revoltami Berberů a politickým vyjednáváním emírů mezi místní vládou v Magrebu a centrální vládou v Bagdádu. Roger de Hauteville využil této nestability. Obrana katolické víry byl způsob, kterým Normané ospravedlňovali své výboje do Středomoří, realita ale byla jistě poněkud odlišná. Je zřejmé, že z těchto územních zisků, jim byl umožněn značný politický a obchodní profit. Ten měl zajistit snadnější obchodní styky s Ifríkijí a subsaharskou Afrikou. O tom, že religiózní motivace pro normanskou expanzi na Maltu nebyla klíčová nám může dosvědčit i dohoda mezi muslimským obyvatelstvem a emírem. Dotyční mohli setrvat na ostrově za každoroční daň, která byla

³⁷ GIRGLE, Patrik. Tunisko, Praha: Libri, 2007, s. 40-42.

³⁸ GOODWIN, Malta, Mediterranean Bridge, s. 21.

placena ve formě naturálií. Nejčastěji se jednalo o mezky, koně a munice. Svědectví o arabském obývání ostrova za nadvlády Normanů, dokládá pohřební kámen Majmúna³⁹ z roku 1174, tedy osmdesát dva let po normanské invazi. Už z této skutečnosti je nepravděpodobné, že by před rokem 1091 byla přítomna na Maltě početná křesťanská komunita.

Od normanské nadvlády ve Středomoří se Malta stala lénem sicilských panovníků. V roce 1283 připadla Malta Aragonii po vyhrané bitvě proti králi Karlu z Anjou. Po smrti krále Martina II. zvolila sicilská šlechta na trůn jeho švagra, Ferdinanda Kastilského. Tím nastává na Maltě kastilské období.⁴⁰

Arabská nadvláda ovlivnila Maltu zásadním způsobem. Obohatila maltštinu o semitské prvky, které obsahuje dodnes.

1.4 Rekatolizace Malty za johanitů

Roku 1522 došlo ke vyhnání Maltézských rytířů z Rhodu. Příslušníci řádu se usídlili na Maltě, která jim byla v roce 1530 věnována římsko-německým císařem Karlem V.⁴¹ Řád johanitů nechal na ostrově vybudovat pevnost San Elmo, která měla za úkol chránit vstup do úžiny. Hlavním iniciátorem stavby byl Jean Parisot de la Valette, významný velmistr řádu, který vedl úspěšné bitvy proti Osmanům.⁴²

Za johanitů vzrostl vliv římskokatolické církve. Ostrov tak byl přirozeně pod dohledem Svatého stolce. Právě v této době začínají probíhat inkviziční procesy na Maltě.⁴³

Zrod inkvizice lze vymezit dvěma církevními sněmy v Zámorí roku 1313 a ve Valladolidu roku 1322. Na koncilu byla přijata opatření proti náboženským menšinám.⁴⁴

Počátky inkvizice lze datovat již před rokem 1562, kdy na Maltě fungoval tribunál staré

³⁹ Je poněkud zvláštní, že kromě náhrobků se z arabské nadvlády na Maltě více nedochovalo, zatímco v Palermu má např. Cappella Palatina islámskou výzdobu.

⁴⁰ CASTILLO, Dennis Angelo. *The Maltese Cross: A Strategic History of Malta*, London: Praeger, 2005, s. 35-37.

⁴¹ POŘÍZKA, Jiří. *Řád maltézských rytířů: z Palestiny na Via Condotti*, Praha: Knižní klub, 1997, s. 118-120.

⁴² POŘÍZKA, *Řád maltézských rytířů: z Palestiny na Via Condotti*, s. 128, 130.

⁴³ CASSAR, Carmel. *The First Decades of the Inquisition*. In MILANES, Victor Mallia. (ed.). *HYPHENA - A Journal of Melitensia and the Humanities* 1985, roč. 4, č. 6, s. 207.

⁴⁴ SUCHÁNEK, Drahomír – DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny – novověk*, Praha: Grada Publishing, a. s., 2018, s. 239.

středověké inkvizice pod jurisdikcí biskupa v Palermu. Biskup Domenic Cubelles vykonával od roku 1562 funkci maltského inkvizitora. Od roku 1574 byla funkce oddělena od biskupa a stala se třetí výsadní autoritou. Od roku 1574 fungovala pozice inkvizitora samotně. Funkci biskupa a inkvizitora vykonávaly dvě osoby. Maltská inkvizice byla pověřena stíháním osob obviněných ze zločinů, jež souvisely s herezí, čarodějnictvím, rouháním a jinověrstvím. Z řad jinověrců se objevovali především: muslimští piráti, anglikáni, luteráni a hugenoti.⁴⁵ Jak bylo uvedeno v podkapitole o židovských komunitách, většina maltských Židů konvertovala ke křesťanství v roce 1492. Jiná situace probíhala ve Španělsku⁴⁶, kde nejvíce hříšníků reprezentovala židovská komunita. Je poněkud kuriozní, že se mezi souzenými objevovali i rytíři Řádu sv. Jana. Luteránství se na Maltě poprvé rozšířilo během funkčního období biskupa Cubellese v letech 1541-1556. Kněz a člen Řádu sv. Jana Don Francesco Gesualdo, který provozoval školu *La Confraternità dei Buoni Cristiani* v Borgu. Členové *Confraternità* četli díla Luthera a Melanchtona. Diskutovali o zakázaných tématech, například zda by se kněží měli oženit. Kněz Gesualdo byl nakonec odsouzen a upálen jako heretik na náměstí Borgo.⁴⁷

Jezuité přišli na Maltu v roce 1553. O rok později si Ignác z Loyoly uvědomil potenciál Malty. Ten spočíval v jakési „zastávce“, odkud by jezuité podnikali cesty na Blízký východ. Zde by navázali kontakty s východními církvemi⁴⁸, posléze mohlo dojít i k evangelizaci Magrebu a Levanty. Tyto odvážné plány měly navázat na dobytí Granady, v roce 1492. Malta byla vhodným prostředníkem zejména pro blízkou polohu se severní Afrikou, semitským jazykem a římskokatolickou vírou. Plán stavby vysoké školy pro výuku arabštiny na Maltě byl nakonec odložen.⁴⁹ Posečkání s výstavbou mělo souviset se sporem mezi velmistrem La Sengle a Biskupem Cubelles.

⁴⁵ CASSAR, The First Decades of the Inquisition. In MILANES (ed.). HYPHENA - A Journal of Melitensia and the Humanities, s. 225-227.

⁴⁶ Podle italského historika Andrea Del Cola je z italského území známo asi 62 000 případů, téměř 1250 skončilo rozsudkem smrti. Předpokládá se tedy, že na Maltě nebyly rozsudky přísnější. Španělská čísla hovoří až o 32 000 mrtvých. <https://vassallohistory.wordpress.com/inquisition-in-malta/> [Staženo 30.11.2020]

⁴⁷ CASSAR, The First Decades of the Inquisition. In MILANES (ed.). HYPHENA - A Journal of Melitensia and the Humanities, s. 207.

⁴⁸ Rozkol západní a východní říše proběhl v roce 1054.

⁴⁹ CASSAR, Carmel (rec.), Malta and the Study of Arabic in the Sixteenth to the Nineteenth Centuries In: Turkish Historical Review, Brill 2011, s. 125.

Jezuité mezitím založili maronitskou kolej v Římě, která byla otevřena roku 1584. Zdá se, že za Malt'any měli vykonávat misie maronité. To ovšem neznamená, že Malta byla u papeže druhořadá. Když v roce 1583 papež Řehoř XIII. potřeboval vyslance do Levanty, zvolil si římskokatolického preláta. Jednalo se o Malt'ana Leonarda Abela, který hovořil plynule arabsky. Jezuitská kolej byla na Maltě otevřena 12. listopadu 1592. Kongregace pro evangelizaci národů byla založená v Římě roku 1622 papežem Řehořem XV. V 17. a 18. století byla Kongregace hlavní institucí, která se pokoušela podporovat maltské kleriky ke studiu arabštiny. Snaha byla marná. Malta se nikdy nestala zprostředkovatelem „mezikřesťanského dialogu“.⁵⁰

Příchodem johanitů na Maltu byl orientální vliv pozastaven. Inkvizice dohlížela na praktikování římskokatolické víry. Působením jezuitů bylo semitské dědictví na ostrově paradoxně obnoveno. Tovaryšstvo Ježíšovo motivovalo Malt'any ke studiu arabštiny.

2 Maltština

2.1 Maltština-arabský dialekt

Maltština je semitský jazyk, obohacený kromě arabských dialektů také o jazykové prvky dialektů italských. Vliv angličtiny na maltskou slovní zásobu⁵¹ proběhl především v letech 1814-1964, kdy Malta byla britskou kolonií. Anglický jazyk postupně začal nahrazovat italštinu. Románský dialekt však v maltštině přetrval. V letech 1798-1800 byla Malta okupována napoleonskou armádou. Na maltském jazyku se období francouzské vlády příliš neprojeвило. Vliv francouzštiny na maltštinu byl zanedbatelný.⁵²

I když byl maltský jazyk nejvíce ovlivněn arabštinou, jde dnes o samostatný jazyk. Jedná se o národní a spisovný jazyk, jenž je svým počtem mluvčích kvantitativně méně zastoupený, oproti jiným jazykům. Počet mluvčích se odhaduje kolem 300 tisíc.⁵³ Internetový portál *ethnologue.com*, uvádí 522 000 maltsky hovořících osob, včetně emigrantů.⁵⁴ V roce 1934 byl kodifikován maltský pravopis a spolu s angličtinou se

⁵⁰ CASSAR, Carmel (rec.). The Collegium Melitense: A Frontier Mission in the Interface Between the Christian and Muslim Worlds. In: Turkish Historical Review, Brill, 2011, s. 446.

⁵¹ Některá výslovnost anglických výrazů byla upravena, např. *strajk*, anglicky *strike* [*strajk*] = stávka nebo ponechána, např. *union* = anglicky *union* = svaz.

⁵² ZEMÁNEK, Petr. Vývoj arabštiny, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2007, s. 181.

⁵³ ZEMÁNEK, Vývoj arabštiny, s. 180.

⁵⁴ <https://www.ethnologue.com/language/mlt> [Staženo 07.11.2020].

maltština stala úředním jazykem Malty. Stalo se tak 10 let poté, co tzv. Spolek maltsky⁵⁵ píšících vydal stručnou gramatiku maltštiny, založil maltské periodikum II-Malti a založil hnutí za čistou maltštinu^{56,57}

Podíváme-li se na historii tohoto kuriózního jazyka, zjistíme, že jeho vývoj započal v 9. století, kdy byla Malta dobyta Araby. Není jisté, zda prosazení arabštiny bylo snazší, díky semitskému jazykovému substrátu z dob punské nadvlády. Nicméně víme, že dnešní maltština neobsahuje prokazatelné znaky punštiny. Skutečnost, že maltština vznikla z arabského dialektu, je patrná na jejím tvarosloví, kdy systém zájmenů a slovesný v sobě nese typické znaky arabského jazyka. Po roce 1091 se v administrativě začala prosazovat latina, která se jako oficiální jazyk udržela až do 17. století, kdy ji nahradila italština. Arabština od této chvíle plnila funkci hovorového jazyka. Postupně se odlišovala i její sociální struktura mluvčích. Muslimská populace byla na ostrovech přítomná až do 13. století, kdy byla vypuzena Jindřichem IV. Hohenštaufským, protože se pokoušeli znovudobýt Sicílii. Většina z nich zvolila raději konverzi ke křesťanství než odchod ze země.⁵⁸

Podíváme-li se na maltské archaismy v básni Cantilena, narazíme tu na mnoho maltských výrazů arabského původu. Například vokativní spojení: *ja sidi*, česky: „pane“. V současné maltštině se částice *ja* vypustí.⁵⁹

Tuniský dialekt arabštiny se k maltštině podobá nejvíce ze všech arabských odrůd. Přeložíme-li například slovní spojení „moje žena“, dozvíme se, že pro všechny dialekty platí výraz: *marti*. „Arab“ je odlišný jen nepatrně. V tuniské arabštině: *'arbi*, v maltštině: *Għarbi*, kde na začátku přibyla písmeno *gh*.⁶⁰

Stejně jako středověká maltština byla i andaluská arabština arabský dialekt, užívaný v době arabské nadvlády ve Středomoří. Jedná se o arabský dialekt, kterým se hovořilo v Umajjovském Španělsku. Umajjovci ovládali pyrenejský poloostrov v 9.-15. století. Dialekt byl používán současně s klasickou arabštinou.

Stejně jako středověká maltština je andaluská arabština arabský dialekt, který se užíval na Araby dobytém evropském území. Oproti maltštině nepřetrval do dnešní doby. U obou

⁵⁵ maltský originál zní: Ghaqda tal-kitieba tal-malti.

⁵⁶ maltský originál zní: Taghrif fuq il -kitba maltija.

⁵⁷ MAREK, Malta-Brána Orientu Orientálního ústavu AV ČR, roč. 39, č. 2, s. 41.

⁵⁸ ZEMÁNEK, Petr. Vývoj arabštiny, s. 181.

⁵⁹ BOVINGDON, Rodring Bin. Further comments on Peter Caxaro's Cantilena. Journal of Maltese Studies 1978 č. 12, s. 108.

⁶⁰ ZAMMIT, Martin R. Perspectives on Maltese Linguistic, Berlin: De Gruyter, 2013, s. 30.

dialektů lze najít výrazy, které mají společné rysy. V andaluské arabštině se jedná o příslovce „nejméně“: *makkár*. V maltštině toto příslovce přeložíme: *mqar*.⁶¹

Kyperskou arabštinou hovoří maronitská menšina na Kypru. Maltština a kyperská arabština se lišily od středověké arabštiny. Vezmeme-li sloveso „vidět“, v maltštině šlo o slovo *ra*, kyperská arabština používala kořen *r’y*, což se lišilo od středověké arabštiny, která měla sloveso *šáf*.⁶² Po turecké invazi v roce 1974 se většina maronitů přesídlila na jih. Od této doby se počet mluvčích snižuje^{63, 64}

Ukázka maltské a arabské fráze „jmenuji se“:

čeština	maltština	arabština
Jmenuji se...	Jien jisimni...	... ⁶⁵ ismi ana

Závěrem, maltský jazyk je tvořen přibližně ze šedesáti procent arabskými dialekty. Maltská arabština je jedinečná tím, že přežila jako jediný arabský dialekt a současně je jedním z úředních jazyků Evropské unie. Obsahuje charakteristické znaky, které mají i další arabské dialekty. Jedná se především o dialekt tuniský. S maltštinou mají i společné rysy kyperská a zaniklá andaluská arabština.

Pod touto podkapitolou se nachází obrázek s maltským textem. Mým úkolem bude obsah přeložit a rozebrat gramatické jevy.

⁶¹ ZAMMIT, Martin R. *Andalusi Arabic and Maltese: a preliminary survey*, Berlin: De Gruyter, 2013, s. 108.

⁶² AL-SHARKAWI, Muhammad. *The Ecology of Arabic: A study of Arabicization*, Leiden, 2010, s. 111-112.

⁶³ Maltský profesor Alexander Borg pomáhá tento ohrožený jazyk zachránit.

⁶⁴ VERSTEEGH, Kees. *The Arabic Language*, Edinburg: Edinburg University Press, 2001, s. 212.

⁶⁵ Latinský transkript, v původním arabském přepisu fráze zní: ...إنا اسمي

Zdroj: Farnost Marsaskala, [2018-09-29],

<https://www.facebook.com/marsaskalaparish/photos/nistiednu-lit-tfal-kollha-biex-g%C4%A7ada-j%C4%A1ibu-mag%C4%A7hom-il-basket-tal-iskola-g%C4%A7all-qu/2261438460744859/>

Překlad: požehnání školních tašek

v neděli 30. září 2018 v 9:15 na mši svaté

farnost sv. Anna-Wied l-Għajnejn

žádáme rodiče, aby na tuto mši přivedli své děti

Text obsahuje tyto semitské vlivy: tal- jako člen z berberštiny, specifické písmeno ħ, odpovídá arabskému ħ,. Písmeno gh znázorňuje /ʕ/ nebo /ɣ/. Maltské písmeno ġ je v arabském provedení zastoupené jako: dž. Koncovka ijiet (u slova basktijiet) je maltsko-arabská koncovka plurálu ženského rodu. Odpovídá spisovné arabské koncovce-át.

Dále se zde nachází i italské přejímky, nejprve uvedu maltský výraz. Po pomlčce bude následovat italská verze: iskola--scuola, ġenituri-genituri Settembru-settembre, parroċċa-parrocchia. V oznámení nalezneme i anglické vlivy: basket (v plurálu se jedná o anglicko-semitskou složeninu: basktijiet), a časová zkratka: am (ante meridiem, 0-12 hodin).

2.2 Arabská příjmení na Maltě

Původně měla příjmení evokovat atribut či zvláštnost svých nositelů. Dnes je funkce příjmení prostší, slouží především jako takové “pomyslné štítky“, které pouze naznačují rodinnou příslušnost.

Maltská příjmení dokládají multikulturní historii země. Pravděpodobně nejstarší doložená příjmení na Maltě jsou Grech, Calleja, Falzon, Attard a Lentini. Příjmení Grech a Calleja lze vysledovat až do 13. století.⁶⁶

V roce 1241 byl islám na maltských ostrovech ještě stále rozšířen. Královský komisař Giliberto Abate uvedl, že na Maltě celkem evidoval 681 saracénských domácností ve srovnání s poměrně nízkým počtem křesťanských příbytků, kterých údajně bylo pouze 47. Údaje pro sousední Gozo zněly věrohodněji: 155 saracénských domácností a 203 křesťanských. Arabský historik Ibn Chaldún, který žil ve druhé polovině 14. století uvádí, že islám byl z Malty vypuzen před rokem 1249. Není jasné, jaké události tomu předcházely, jisté však je, že kulturní zvyklosti přetrvaly.⁶⁷

Na konci patnáctého století byli všichni maltští muslimové nuceni konvertovat ke křesťanství. Vedle toho se očekávalo, že přijmou příjmení, jak to vyžaduje evropská tradice. Jako základ příjmení mnohdy používali osobní arabská jména svého otce, i když došlo k vyhýbání se typických arabských a muslimským jménům, jako jsou Muhammad a Razul. Mnoho rodin také skryla svá arabská jména, například Karwan⁶⁸, z něhož se v evropské verzi vytvořila Caruana, a některé původem arabská příjmení se překládala z arabštiny do románské podoby, například Magro nebo Magri z Dejfu.⁶⁹ Všichni muslimové na Maltě nebyli Arabové. Z různých maltských dokumentů datovaných před rokem 1545 narazíme nad 500 příjmení a přezdívek berberského původu z oblasti Ifríkíja. Místních jmen je dokonce 3200.⁷⁰

Na Maltě existuje přibližně 20 000 příjmení⁷¹, z něhož má semitský původ přes padesát jmen. Pokusil jsem se rozebrat nejčastější semitská příjmení.

Příjmení Abdilla vzniklo z výrazu: *abd alláh*⁷², tedy „služebník Boží“. Agins bylo zpočátku přepisováno jako Ajúz⁷³, tedy „starý“ (člověk), Buhagiar, jako *abú hidžára*⁷⁴ „kamenný otec“, nebo-li „kameník“. Příjmení Butigies vzniklo ze složenin: bu

⁶⁶Times of Malta, Why most Maltese share the same 100 surnames [2014-02-09].

<<https://timesofmalta.com/articles/view/Why-most-Maltese-share-the-same-100-surnames.506018>>

⁶⁷ <https://vassallohistory.wordpress.com/vassallo/the-origin-of-the-maltese-surnames/comment-page-1>
[Staženo 08.11.2020]

⁶⁸ Město v Tunisku

⁶⁹ GOODWIN, Malta, Mediterranean Bridge, s. 24.

⁷⁰ GOODWIN, Malta, Mediterranean Bridge, s. s. 20.

⁷¹<https://timesofmalta.com/articles/view/Why-most-Maltese-share-the-same-100-surnames.506018>
[Staženo 09.11.2020]

⁷² عبد الله.

⁷³ عجوز

⁷⁴ أبو حجارة

a t-tiġieġ, tedy v maltštině: bu t-tiġieġ, což je v doslovném překladu „otec kuřat“. Zřejmě nositel tohoto příjmení měl předka, který byl drůbežář, nebo chovatel kuřat. Zajímavý význam má příjmení Fenech, které je odvozené z maltského: fenek⁷⁵, což znamená „králík“. Podíváme-li se na původ příjmení Saliba, zjistíme, že vzniklo ze syrského výrazu pro kříž, tedy *salibá*, případně z arabského, *salība*.⁷⁶ Z toho vyplývá, že příjmení vzniklo v době znovuzavedení křesťanství na ostrovech. Nabízí se i další výklad, který tvrdí, že Malťané toto příjmení používají na počest křížáků v arabštině po latinském transkriptu nazvaní *al-salibjún*⁷⁷. Příjmení Zerafa znamená žirafa. Další variantou výkladu může být arabský výraz: *zarif*⁷⁸, který přeložíme jako „elegantní“.

Maltská arabská příjmení jsou jedním z dědictví Orientu. Počet semitských příjmení se eviduje přes padesát. Za normanské nadvlády se nejčastěji tvořila příjmení z arabské přezdívky, zpravidla složenou z románského jména. Později přibýly i jména keltská a anglická.

2.3 Jak se dostala na Maltu latinka

Po roce 1091 se spisovná arabština začala izolovat od maltštiny, která se začíná zapisovat ve formě latinky. Nejstarší dochovaný dokument psaný maltským, dialektem⁷⁹, pochází z 15. století. Jedná se o báseň Cantilena. V básni se příliš neobjevuje románská slovní zásoba. Lze tedy usoudit, že italština začala mít vliv na maltštinu až od 17. století, kdy plnila funkci úředního jazyka. Maltština jako literární jazyk je v této době poněkud atypický úkaz, neboť do 17. století byla běžným literárním jazykem latina. Do roku 1934 byla maltština vnímána jen jako místní dialekt.

První pokusy zapsat maltštinu probíhaly v 18. století. Nejprve probíhaly určité snahy využít pro zápis arabštinu. Vzhledem k tomu, že v této době byl úředním jazykem italština, byla nakonec maltština zapisována latinkou. Jednalo se o pragmatické rozhodnutí, protože byla Malta téměř po sedm století ovlivňovaná evropskou kulturou.⁸⁰

Po roce 1091 začíná Maltu ovlivňovat latinská kultura. Ačkoliv výsadní postavení měla

⁷⁵ v arabštině se jedná skutečně o fenka: فَنَكْ

⁷⁶ syrsky: صليبا, arabsky: صليبا

⁷⁷ الصليبيون

⁷⁸ ظريف

⁷⁹ Do roku 1934 byla maltština vnímána jako místní dialekt.

⁸⁰ ZEMÁNEK, Petr. Vývoj arabštiny, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2007, s. 181.

na ostrově latina, přesto však ojediněle vznikaly literární texty v maltštině. Maltština, jako jediný ze semitských jazyků psaný latinkou, si udržela své písmo dodnes.

3 Současný vztah Malt'anů k arabskému dědictví

3.1 Katolická církev na Maltě

Oficiální náboženství na Maltě je římskokatolické. Náboženská svoboda je zaručená. Církev není odloučena od státu. V roce 2020 žije na Maltě podle Světové křesťanské organizace 390 000 katolíků, což představuje 89,79 procent maltské populace.⁸¹

Katolická církev na Maltě udržuje s místní muslimskou menšinou blízké vztahy. V roce 2008 navštívil maltský arcibiskup Paul Cremona mešitu Mariam Al-Batool School, kde se společně s imámem Muhammadem El-Sadím pomodlili. Maltští představitelé těchto dvou náboženství navázali dialog a diskutovali o společných zájmech.⁸²

V pátek 10. března 2017 generální vikář Mons Joe Galea Curmi předsedal mezináboženskému setkání katolíků a muslimů, které se každoročně konalo před svátkem Zvěstování Panny Marie ve farnosti Balal Balzan. Přítomni byli imám Muhammad El-Sadí a biskup Dun Karm Farrugia. Na konferenci byli přítomni i jezuitští studenti vysokých škol z mnoha evropských zemí. Na setkání nechyběla recitace z Bible a Koránu „o Zvěstování“, doplněné Proslogiem od Anselma z Cantenbury.⁸³ O klidném soužití křesťanů a muslimů napovídá i fakt, že ředitelkou muslimské základní školy v islámském centru je křesťanka. Maltští muslimové nedisponují s žádnými vzdělávacími, kulturními a společenskými výsadami dotovanými ze strany církve⁸⁴

Poslední dobou přibývá katolicko-muslimských sňatků. Britský imám Taj Hargey, tento trend vítá. „Tyto svatby mohou být příležitostí ke sblížení katolíků a muslimů“.⁸⁵

Nicméně z pohledu katolické církve se mohou sňatky konat jen za jistých předpokladů: „Podle práva, které platí v latinské Církvi, je k uzavření smíšeného manželství zapotřebí výslovného dovolení církevní autority. V případě rozdílnosti kultu

⁸¹ www.worldchristiandatabase-org.ezproxy.is.cuni.cz. [Staženo 15.08.2020]

⁸² NIELSEN, S. Jorgen. Yearbook of Muslims in Europe, sv. 1, Leiden: Brill, 2009, s. 230.

⁸³ An inter-religious meeting Catholics and Muslims in Balzan [2017-04-05] <<https://church.mt/inter-religious-meeting-between-catholics-and-muslims-in-balzan/>>

⁸⁴ SADEGH, Ibtisam. Religious courts, Tribunals and Council in predominantly Secular States, Faculty of Laws University of Malta, 2013, s. 109-110.

⁸⁵ A Muslim-Catholic couple marry with Islamic rite in Malta [2017-06-02] <https://www.tvn.com.mt/en/news/muslim-catholic-couple-marry-islamic-rite-malta/>

se k platnosti manželství vyžaduje výslovný dispens od překážky. Toto dovolení nebo tento dispens předpokládají, že obě strany znají a nevykládají cíle a podstatné vlastnosti manželství, stejně jako závazky týkající se křtu a výchovy dětí v katolické Církvi, které na sebe bere katolická strana.“⁸⁶

Dispens: „Takové dovolení dává místní ordinář, je-li zde oprávněný a rozumný důvod a jsou splněny tyto podmínky:

1. když katolická strana prohlásí, že je ochotna odstranit nebezpečí odpadu od víry a upřímně slíbí, že podle svých sil učiní všechno, aby všechny děti byly pokřtěny a vychovány v katolické církvi,
2. když druhá strana je zavčas uvědoměna o těchto příslibech strany katolické tak, aby bylo zajištěno, že si je opravdu vědoma obsahu slibu a povinností strany katolické,
3. když jsou obě strany poučeny o cílech a podstatných vlastnostech manželství, které nesmí vyloučit žádná z obou stran.“⁸⁷

Muhammad El-Sadí vyjádřil podporu potomků, kteří mají katolicko-muslimské rodiče. Tvrdí, že mnoho dětí z muslimské komunity pochází z těchto smíšených maltských rodin a úkolem islámského centra bude, aby se snadněji začlenili do společnosti, kde tato náboženství žijí v harmonii a toleranci.⁸⁸

Dr. Josephem Ellulem⁸⁹ z maltské univerzity, který vede komisi pro mezináboženský dialog, odkazuje na dokument *Nostra aetate*⁹⁰, který deklaruje vztah katolické církve k nekřesťanským náboženstvím.⁹¹

Podle slov doktora Ellulema, je „katolicko-muslimský dialog a mezi komunitní spolupráce reálná. Příkladem mohou být katolické komunity v převážně muslimských zemích. Obě náboženské komunity dokázali žít a spolupracovat pospolu již po mnoho století.“

⁸⁶ KKC 1635 = Katechismus katolické církve, článek 1635.

⁸⁷ CIC, kán. 1125 = Kodex kanonického práva, kánon 1125.

⁸⁸ SADEGH, Ibtisam. Religious courts, Tribunals and Council in predominantly Secular States, Faculty of Laws University of Malta, 2013, s. 109-110.

⁸⁹ Od roku 1988 působí jako arcibiskupský delegát pro křesťansko-muslimský dialog na Maltě.

⁹⁰ Deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím vyhlášená 28. října 1965 v rámci druhého vatikánského koncilu.

⁹¹ Watch: Can Christian and Muslim communities co-exist?
[2020-05-09] <https://newsbook.com.mt/watch-can-christian-and-muslim-communities-co-exist>

Ačkoliv je Malta převážně katolická země, s muslimskou menšinou se pokouší navázat dialog. Občas se uskutečňují setkávání, které zlepšují vzájemné porozumění. Na Maltě se dokonce i konala katolicko-muslimská svatba. Z těchto skutečností vyplývá, že katolická církev na Maltě má převážně nekonfliktní vztahy s místní muslimskou komunitou.

3.2 Křesťanské arabské výrazy v liturgii

Je pozoruhodné, že Malta používá křesťanské pojmosloví, které pochází ze semitského základu. Za maltskými výrazy vždy uvedu arabskou podobu, v poznámce bude znění latinského transkriptu.

Půst se v maltštině nazývá *Randan*. Název připomíná muslimský měsíc a svátek ramadán. Velký pátek nazývají Malt'ané *Il-Ġimġha l-Kbira*. Arabští křesťané používají podobný výraz⁹². S latinským přepisem svátek zní: *al-džum'a al-'azima*. Velikonoce mohou mít etymologickou souvislost s muslimským svátkem Eid-al Fitr⁹³, který se v muslimském prostředí slaví na konci měsíce ramadán. Velikonoční neděle je v maltském prostředí označována: *Hadd il-Ġhid*⁹⁴. Nedělní mše zní: *quddies tal Hadd*⁹⁵. V arabském přepisu do latinského transkriptu se jedná o výraz: *quddás al'ahad*⁹⁶. Oba semitské jazyky používají pro „neděli“ podobný výraz, který se volně přeloží: „první (den v týdnu)“. Vánoce se označují výrazem *milied*, což připomíná muslimský svátek maulid. Jedná se o původem arabský křesťanský výraz. „Bible, Písmo svaté“ v maltštině, *Bibbja, Kotba Mqadds*, zní podobně jako v arabské verzi: *al-kitáb al-muqaddas*. První řádek 28. kapitoly ve Skutcích apoštolů, zmiňuje ostrov Malta: *Když jsme se zachránili, dověděli jsme se, že se ten ostrov jmenuje Malta*.⁹⁷ V maltské verzi se tento řádek přeloží: *Meta ħlisna mill-ġharqa, sirna nafu li l-ġzira kien jisimha Malta*.⁹⁸ Přeložíme-li text do arabštiny v latinském transkriptu: *indama 'anqadhna, alimna 'ana al-džazira tusama malita*, nalezneme největší podobu s výrazem *ġharqa*, v maltské verzi a

⁹² Arabsky: *جمعة العظيمة*, přepis do latinského transkriptu: *al-ġum'a(t) al-eazima*.

⁹³ Jedná se o svátek přerušení půstu. Trvá tři dny a ukončuje ramadán.

⁹⁴ Arabsky: *حد الأ عيد* přepis do latinského transkriptu: *aħad al- 'id*.

⁹⁵ Archdiocese of Malta, Quddies tal-Ħadd – 25 ta' Ottubru, 9:30am, [2020-12-05] <<https://knisja.mt/quddies-tal-hadd-25-ta-ottubru-930am/>>

⁹⁶ <https://church.mt/live-the-liturgical-action-of-the-passion-and-death-of-the-lord/> [Staženo 06.11.2020].

⁹⁷ Sk 28,1.

⁹⁸ ATTI TAL-APOSTLI =28,1 1,Pawlu f'Malta: <<https://www.bible.com/bible/2505/ACT.28.MB20>>.

*algharaq*⁹⁹ v arabské verzi. Obě slova znamenají „utnutí“, v tomto kontextu *zachránili jsme se před utonutím*. Syn Boží se maltsky nazývá *iben Alla*, ابن الله¹⁰⁰ *Sulb*, صلب¹⁰¹ znamená „kříž“. *Tislib* je maltský výraz pro „ukřižování“. *Rieda*¹⁰² *ta 'alla*¹⁰³ je „vůle Boží“.

Spojení: „*Nebeská brána*“¹⁰⁴ je v maltštině také semitského základu¹⁰⁵. Uvedená slova jsou zmiňována v knize Genesis a v novozákonní knize Zjevení Janovo.

Zatímco muezzin volá muslimy k modlitbě pětkrát denně od minaretu Malt'any "volá" na mši několikrát denně melodický zvuk kostelních zvonů. Celkový počet zvonů na Maltě se odhaduje kolem pět set. Podobně jako muslimští hlasatelé, kteří v úvodu zpravodajství vyřknou větu: "ve jménu Boha soucitného a milosrdného“, maltská rádiová stanice začíná den „Ave Maria“.¹⁰⁶

*Sliem*¹⁰⁷ *għalik, Marija*

Sliem għalik, Marija, bil-grazzja mimlija,

il-Mulej miegħek,

imbierka inti fost in-nisa

*u mbierek il-frott tal-ġuf tiegħek, Ġesù.*¹⁰⁸

Totožná modlitba přeložená do arabského přepisu v latinském transkriptu:

as-salámu 'alajki ja Marjam

ja mumtalijat ni'ma

ar-Rabbu ma'ki

mubáraka anti fi-n-nisá

wa-mubáraka thamra batniki Jasú

⁹⁹ Arabsky: الغرق zápis do latinského transkriptu zní *algharaq*.

¹⁰⁰ VASSALLO, Giovanni Antonio. Il hajja tal Apostolu, 1870, s. 11.

¹⁰¹ Arabsky: صلب zápis do latinského transkriptu zní: *sulb*.

¹⁰² Arabsky: ارادة zápis do latinského transkriptu zní: *iráda*.

¹⁰³ VASSALLO, Giovanni Antonio. Il hajja tal Apostolu, 1870, s. 11.

¹⁰⁴ Uvedená slova jsou zmiňována v knize: Genesis 28,17 a v novozákonní knize: Zjevení Janovo 21,21.

¹⁰⁵ Arabsky: بوابة الجنة zápis do latinského transkriptu zní: *bauwāba(t) al-ġana*

¹⁰⁶ TSCHANZ, David. Malta and Arabic, Makzan: Canberra, 2011, s. 6.

¹⁰⁷ Arabsky: السلام zápis do latinského transkriptu zní: *as-salámu*.

¹⁰⁸ ZEMÁNEK, Vývoj arabštiny, s. 184.

*Zdráva buď, Marie,
Zdráva buď Marie, plná milosti,
Pán s tebou
požehnaná jsi mezi ženami
a požehnaný plod života tvého, Ježíš.*

Ačkoliv názvy maltských svátků připomínají muslimské slavnostní dny, žádný nesouvisí s muslimskými tradicemi a jsou slaveny podle katolického liturgického kalendáře. Maltský překlad Bible obsahuje značný počet výrazů, které jsou arabského základu. Celkový charakter maltského jazyka je arabský, včetně morfologie i syntaxu.

3.3 Vztah Malt'anů k Arabům a islámu

Zejména na přelomu 19. a 20. století nebyli Malt'ané vnímáni jako suverénní evropský národ. K tomu přispíval i fakt, že Malta byla od roku 1814 britskou kolonií a obyvatelstvo hovořilo semitským jazykem. V roce 1854 německo-americký filozof Francis Lieber v knize *Encyclopaedia Americana* popisuje Malt'any takto: „*Malt'ané jsou afrického původu, s tmavohnědou pleť, vlasy do kudrnata a plochým nosem. Jsou pracovití, skromní a zdatní námořníci, ale jsou chudí, nevzdělaní, pověřčiví, mstiví a nepoctiví. Hovoří nesrozumitelným jazykem, který je směsí arabského a téměř všech evropských jazyků*“.¹⁰⁹

V 70. letech nastala emigrace Malt'anů do Alžírsko a Tuniska za prací. Tyto dvě země spravovala Francie. Na trhu práce Francouzi preferovali domorodé obyvatele před maltskými přistěhovalci. Argumentace tohoto výběru spočívala především v otázce jazyka. Maltština mnohdy komplikovala národní identitu a postavení Malt'anů. Například v koloniálním Alžírsku pocítovali maltští osadníci diskriminaci ze strany jiných Evropanů. Někteří je nevybíravým způsobem označovali jako „*křesťanští Arabové*“, „*Napůl Italové-napůl Arabové*“, „*afričtější než evropští*“, „*typ pracovitěho Maura*“ nebo „*lidi obou kontinentů*“.¹¹⁰

¹⁰⁹ LIEBER, Francis. *Encyclopedia Americana* sv. 8, Philadelphia: Blanchard and Lea, 1854, s. 234.

¹¹⁰ GOODWIN, Malta, *Mediterranean Bridge*, s.86.

Není tedy divu, že Maltané nikdy příliš na svůj orientální původ neupozorňovali. V roce 1896 Antonio Dalli napsal: *V době, kdy Angličané byli ještě barbaři, Maltané byli již v kontaktu s římskou civilizací*^{111, 112}

Na počátku 20. století se Maltané k arabské minulosti příliš nehlásili. To naznačuje skutečnost, že o studium arabštiny na maltském lyceu do roku 1913 byl tak malý zájem, že byla výuka zrušena.¹¹³

Maltská šlechta, zdůrazňovala původ prostřednictvím erbů. Touto cestou prokazovala, že neměla žádného arabského předka, neboť Arabové neměli žádnou tradici heraldiky.¹¹⁴ V roce 1964 získala Malta nezávislost na Velké Británii Zemi sužovala ekonomická krize. Finanční potíže byly vyřešeny spojenectvím s Libyí, která Maltě poskytla úvěr. Pomohla tak vyrovnat ztrátu příjmů z pronájmu, v souvislosti s uzavřením britských vojenských základen na Maltě. Sblížení vztahů se severní Afrikou nastalo pokračovalo i na začátku 70. let.

V roce 1973 zaslala *World Islamic Call Society* žádost o pozemek v maltském Kordinu, kde plánovali zřídit islámské centrum. Maltská vláda v zájmu zlepšení vztahů s arabským světem udělila povolení k výstavbě centra, tvořeného z mešity, přilehlými sály a místnostmi pro náboženské a kulturní účely, včetně islámské knihovny.

V čísle *Mediterranean News* z neděle 9. října 1977 se ve zprávě pod nadpisem „*Islám přichází na Maltu*“ uvádí, že „*Kvůli lepším vztahům Malty se zeměmi severní Afriky a zejména s Libyjskou arabskou republikou zde byl představen islám. Islámská komunita na ostrově, složená převážně z návštěvníků, zahraničních obyvatel, studentů a několika maltských konvertitů se v posledních letech zvyšuje. V důsledku toho bylo nedávno oznámeno, že v Kordinu má být postavena mešita v hodnotě téměř 900 milionů Lm*¹¹⁵.“¹¹⁶ 2. srpna 1978 položil plukovník Mu'ammar al-Kaddáfí základní kámen nového islámského centra, jehož výstavba trvala tři roky a Libye uhradila většinu výdajů spojené

¹¹¹ V originále: Lil poplu Malti li meta l'inglisi chien u salvaggi chien gia msieheb mac-civiltá ta Ruma.

¹¹² CASSAR, George (rec.). *Politics, Religion and Education in Nineteenth Century* In: *Journal of Maltese Education Research*, Brill 2011, s. 97.

¹¹³ GOODWIN, Malta, *Mediterranean Bridge*, s.89.

¹¹⁴ GOODWIN, Malta, *Mediterranean Bridge*, s.88.

¹¹⁵ Maltská lira.

¹¹⁶ *Islam in Malta* <<https://vassallohistory.wordpress.com/islam-in-malta/>>[Staženo 15.11.2020].

s výstavbou mešity.¹¹⁷ Centrum navštívili i představitelé katolické církve. Stavba maltské mešity se stala „úsilím o vzájemné porozumění mezi katolíky a muslimy“.¹¹⁸

Libyjsko-maltská obchodní komora byla založena v listopadu 1994 s hlavním cílem podporovat a rozvíjet obchodní, průmyslové a finanční záležitosti mezi oběma zeměmi. Dohoda byla podepsána 22. února 1995. V únoru 1998 za předsednictví Franka Farrugia libyjsko-maltská obchodní komora úspěšně uspořádala výstavu „Týden Malty“ na mezinárodním veletrhu v Tripolisu. Vztahy s Libyí byly narušeny v roce 2004, kdy Malta vstoupila do Evropské unie.¹¹⁹

Podle maltského imáma Muhammada El Sadiho vztah Malt'anů k libyjské menšině není uspokojivý. El-Sadí tvrdí, že přibývá xenofobních incidentů. Na vině může být vzájemné nerespektování obou stran. Reprezentace místních Libyjců někdy není také „ukázková“. Představitel muslimské menšiny tím má na mysli trestné činy spáchané mládeží během jejich krátkodobých návštěv na Maltě. Další limit vidí imám v maltské legislativě. Na Maltě neumožňuje žádný zákon legitimovat muslimskou svatbu. Jsou známy případy, kdy se muslimové potýkali s tímto úskalím i pět let po svatbě.¹²⁰

Vztahy Malty s Tuniskem jsou přátelské. Obě země mají v provozu velvyslanectví¹²¹. Tuniské cestovní kanceláře úzce s Maltou spolupracují. Velvyslanectví pravidelně uspořádává semináře pro tuniské cestovní kanceláře.¹²² Jak bylo uvedeno ve druhé kapitole, jazyková bariéra neexistuje, neboť maltština a tuniská arabština jsou blízké dialekty.

3.4 Život muslimů na křesťanské Maltě

V roce 2020 žije na Maltě podle Světové křesťanské organizace 10 000 muslimů, což představuje 2,30 procent maltské populace.¹²³

Co se týče pracovních návyků, muslimská menšina se přizpůsobuje podmínkám, které jsou běžné na Maltě. Žádný maltský zákon neumožňuje zaměstnavatelům dát výjimku

¹¹⁷ Maltsky: *Lealà , Helsen, Rispett, Ugwaljanza, Paçi*.

¹¹⁸ Islam in Malta <https://vassallohistory.wordpress.com/islam-in-malta/> [Staženo 16.11.2020].

¹¹⁹ <https://www.libyanmaltesechamber.org.mt/newsdetail/21> [Staženo 17.11.2020]

¹²⁰ SADEGH, Ibtisam. Religious courts, Tribunals and Council in predominantly Secular States, Faculty of Laws University of Malta, 2013, s. 109-110.

¹²¹ Tuniské velvyslanectví na Maltě se nachází v H'Attardu, maltské velvyslanectví v Tunisku je v Avenue de la Bourse..

¹²² Trade relations between Malta and Tunisia on the increase [2012-01-27] <https://foreignandeu.gov.mt/en/Archives/embassies_pr_archive/me_tunis_archive/Pages/PR%20Archive/Trade-relations-between-Malta-and-Tunisia-on-the-increase.aspx>

¹²³ www.worldchristiandatabase-org.ezproxy.is.cuni.cz. [Staženo 13.08.2020].

muslimům, kteří by čerpali volno v pátek či v době muslimských svátků. Z praxe jsou však známy případy, kdy po individuální domluvě zaměstnavatel výjimku udělí za předpokladu, že práce bude nahrazena v sobotu.¹²⁴

Na veřejných školách neexistuje výuka islámu, kromě speciálních srovnávacích modulů náboženství na středních nebo vyšších odborných školách. Většina obyvatel je římskokatolického vyznání. Bylo by tedy finančně obtížné poskytovat specifické vzdělání ze státních zdrojů. Základní škola v mešitě je financována ze zdrojů islámské nadace.

Stát neuznává žádný islámský svátek nebo festival. Muslimská komunita na Maltě se pokusila navrhnout úřadům, aby prohlásila svátek Eid al-Adha¹²⁵ za státní svátek. Tato žádost zatím nebyla vyslyšena.

Šátky nosí zpravidla muslimské studentky na univerzitách, turistky, případně i místní muslimky. Řízení vozidla s burkou je rovněž zákonné. Maltané tento zvyk respektují a nejsou známy výrazné neshody, které by se týkaly odívání muslimských žen. V maltské armádě neslouží žádní muslimští vojáci, a ani zde nejsou přítomni muslimští duchovní. Imám má právo navštívit nemocniční či vězeňská zařízení, která disponují s velkým počtem zahraničních muslimů. Ve věznicích je také prostor praktikovat muslimské modlitby ve vězeňské kapli.

Rituální usmrcení zvířat se provádí na jatkách, pod dohledem státního veterinářství. Zvířata jsou před rituálem omráčena. Členové muslimské komunity mají přístup na jatka, kde se mohou přesvědčit, zda ostatní rituály jsou dodržovány. U muslimské komunity nepanuje na rituály jednotný názor. V roce 2019 se k věci vyjádřili imám Muhammad El Sadi a spisovatel Walid Nabhan, jenž má palestinské kořeny. Imám byl pro zachování tradičních rituálů, které jsou v souladu s muslimskými předpisy.

Walid Nabhan se domnívá, že i tato tradice má být přizpůsobena dnešní době a ponechána tak, jak je nastavena v maltském zákonodárství.¹²⁶

Ve městě Gżira působí muslimská komunita Ahmadiyya Muslim Jamaat Malta. Členové komunity Ahmadiyya zdůrazňují islámský závazek základních hodnot a zásad

¹²⁴ BONNICI, Mifsud. „State and Church in Malta”, in: ROBBERS, Gerhard State and Church in the European Union, Baden Baden: Nomos, 2005, s. 347-365.

¹²⁵ Svátek připomíná událost, kdy Abrahám obětoval Bohu svého syna Izáka.

¹²⁶<https://www.tvn.com.mt/en/news/imam-appeals-for-animals-at-slaughter-house-to-be-killed-using-muslim-method/> [2019-01-20].

loajality, svobody, respektu, rovnosti a míru¹²⁷. Na Maltě komunita pořádá charitativní akce.¹²⁸

Maltský vztah k Arabům a islámu je kontroverzní téma. Arabové hráli klíčovou roli v zahraničních vztazích po roce 1964, kdy Malta získala nezávislost na Velkou Británii. V roce 1982 byla postavena na Maltě mešita. Po vstupu Malty do Evropské unie začaly vztahy ochabovat. Nicméně až na pár výjimek je maltské zákonodárství k Arabům vstřícné. Místní imám spolu s komunitou Ahmadiyya Muslim Jamaat Malta reprezentuje muslimskou menšinu zdařile. Věnují se osvětovým a charitativním činnostem, což zvyšuje povědomí a toleranci i u ostatních Malt'anů.

Celkový vztah Malt'anů k arabskému dědictví je rozporuplný. Třebaže maltské názvy v liturgii dokládají semitský původ, maltský národ se považuje za jednu z „nejkatoličtější“ zemi s dlouhou křesťanskou tradicí. Místní katolická církev je tolerantní k muslimské menšině. Podle nejnovějších údajů žije na Maltě asi 10 000 muslimů. Většině z nich se podařilo bez větších obtíží začlenit do maltské společnosti. Poslední dobou se ve společnosti zintenzivňují xenofobní incidenty, které nemají racionální opodstatnění. To koneckonců není jen na Maltě, ale i v dalších státech Evropské unie. Závěrem je třeba konstatovat, že laická veřejnost se k arabskému dědictví nehlásí. Pokud dojde na orientální vlivy v maltské kultuře „hledají alibi“, například u Féničanů.

¹²⁷ Maltsky: *Lealà , Helsien, Rispett, Ugwaljanza, Paci*

¹²⁸ Ahmadiyya donated books to school [2013-12-24].
<https://ahmadiyyamalta.org/2013/12/24/ahmadiyya-donated-books-to-school/>

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, do jaké míry měl Orient vliv na směřování maltského ostrova. Ačkoliv jsem se nepokoušel rozebrat všechny dějinné momenty, rozhodl jsem se zaměřit na nejhlavnější události, které zásadním způsobem utvářely Maltu. Zabýval jsem se orientální historií, od fénických počátků až k pokusu o „reorientalizaci“ Malty v šestnáctém a sedmnáctém století. Vedle dějinného kontextu jsem se zabýval i „otázkou jazykovou“. Myslím si, že přežití arabského dialektu na Maltě zapříčinila „laxnost“ normanských hrabat po roce 1091. Dobyta území vnímala jako „nástroj k vytváření moci“ a svá vazalská území příliš nenavštěvovala. Podobný přístup zaujímal i johanité. Maltézští rytíři plnili obranou funkci ostrova, o národního jazyk obyvatel se však nestarali. Zdá se, že dalším faktorem, který mohl přispět k udržení maltštiny bylo působení jezuitů na Maltě. Třebaže to zní poněkud paradoxně, Tovaryšstvo Ježíšovo se řadu let pokoušelo motivovat maltské kleriky ke studiu arabštiny na přípravy misijních výprav do Blízkého východu. Vycházeli z předpokladu, že hovoří-li rodným semitským jazykem, snadněji si osvojí arabštinu než ostatní římskokatoličtí věřící. Přirozeně tedy byla z jejich strany podpora, aby maltština přežila. Na druhou stranu, vzdělaní Malt'ané inklinovali spíše k latině a italštině, která byla v písemném styku přijatelnější než studium semitského jazyka, psán arabsky. Obyvatelé Malty se stali zčásti nositeli arabských příjmení, která odkazují na orientální původ. Stejný vliv vypovídá i z názvů maltských měst a ulic. Maltská liturgie obsahuje výrazy, které prozrazují zřetelný semitský původ.

Především ve druhé polovině 19. a první polovině 20. století byli Malt'ané v evropském pohledu často ztotožňováni s jejich nesrozumitelným jazykem. Často se stávali svědky nevybíravých poznámek o jejich původu a orientálním vzezření. Po roce 1870 se někteří rozhodli pro emigraci, nejčastěji do Maghribu, později do Kanady či Austrálie. Ani mimo domov nenacházeli vlídného zacházení. Zvláště v době, kdy se začíná utvářet nacionalismus. Domnívám se, že maltskému národu v tomto ohledu nepříspěla ani britská kolonizace Malty. Ve své podstatě se jedná o jediný evropský národ, který byl 150 let závislý na cizí mocnosti. Vzhledem ke složité národnostní otázce, bylo pro Malt'any snadnější odkazovat svůj původ ke vzdělaným fénickým obchodníkům.

Mám-li se vyjádřit k otázce náboženské, musím konstatovat, že zásadní vliv na náboženský život Malt'anů, měla sousední Sicílie. Od roku 1156 byla Malta podřízena

palermskou arcidiecézi. Na obou ostrovech dochází k výstavbám mnoha kostelů. Církevním a úředním jazykem byla latina. Podle mého názoru získala římskokatolická víra výsadní postavení příchodem inkvizice, roku 1561. Církev zde byla natolik zakořeněna, že odolala i britským protestantským vlivům, v letech 1814-1964.

Závěrem bych se stručně pokusil odpovědět na otázku: „Proč se na křesťanské Maltě mluví arabsky“? Malta byla 221 let v područí arabské nadvlády. Třebaže byla od 12. století převážně křesťanská, svoje orientální dědictví si ve formě jazyka udržela dodnes.

Seznam literatury

AL-SAYYED, Amany. On Morpho-Syntactic Levantisms in Maltese, Marseille: Livres de l'IREMAM, 2019.

AL-SHARKAWI, Muhammad. The Ecology of Arabic, A Study of Arabicization, Leiden: 2010.

BERTO, Luigi Andrea. Christians and Muslims in Early Medieval Italy, London: Routledge, 2019.

BONNICI, Mifsud. State and Church in Malta, in ROBBERS, Gerhard. State and Church in the European Union, Baden-Baden: Nomos, 2005.

CASSAR, Carmel (rec.). The Collegium Melitense: A Frontier Mission in the Interface Between the Christian and Muslim Worlds. In: Turkish Historical Review, Brill, 2011, (ed.). HYPHENA - A Journal of Melitensia and the Humanities 1985, roč. 4, č. 6.

CASSAR, Carmel. The First Decades of the Inquisition. In MILANES, Victor Mallia.

CASSAR, George (rec.). Politics, Religion and Education in Nineteenth Century In: Journal of Maltese Education Research, Brill 2011.

CASTILLO, Dennis Angelo. The Maltese Cross: A Strategic History of Malta, London: Praeger, 2005.

DRŠKA, Václav. Církevní dějiny – novověk, Praha: Grada Publishing, a. s., 2018.

EVANS, John Davies. Malta, Ancient Peoples and Places, London: Thames and Hudson, 1959.

GESENIUS, Wilhelm. Versuch über die maltesische Sprache, Leipzig: Vogel, 1810.

GIRGLE, Patrik. Tunisko, Praha: Libri, 2007.

- GLASSMANN, Ronald M. *The Origins of Democracy in Tribes, City-States and Nation-States*, New York: Springer, 2017.
- GOODWIN, Stefan. *Malta, Mediterranean Bridge*, London: Greenwood Publishing Group, 2001.
- MAREK, Jan. *Malta-Brána Orientu* Orientální ústav AV ČR, *Nový Orient – odborný čtvrtletník Orientálního ústavu AV ČR*, Orientální ústav, 1984 roč. 39, č. 2.
- MILLER, Edward Frederick. *The Influence of Gesenius on Hebrew Lexicography*, New York: AMS Press, 1966.
- MOSCATI, Sabatino. *Foiničané*, Praha: Orbis, 1975.
- NIELSEN, S. Jorgen. *Yearbook of Muslims in Europe*, sv. 1, Leiden: Brill, 2009.
- PAVLÁT, Leo. *Tajemství knihy*, Praha: Albatros, 1982.
- POŘÍZKA, Jiří. *Řád maltézských rytířů: z Palestiny na Via Condotti*, Praha: Knižní klub, 1997.
- RUDOLF, Uwe Jens – BERG Warren G. *Historical Dictionary of Malta*, Toronto: Plymouth, 2010.
- VAN DER BERGH, Ronald, *The Missionary Character of Paul' Stay on Malta (Acts 28:1-10) according to the Early Church*, In: *Journal of Early Christian History*, sv. 3, č. 1, 2013.
- VASSALLO, Giovanni Antonio. *Il haija tal Apostolu*, 1870.
- VELLA, C. Nicolas. *The Punic Mediterranean*: Cambridge, Cambridge University Press, 2014, s.98.

WILMSEN, David. On Morpho-Syntactic Levantisms in Maltese, Marseille: Livres de l'IREMAM, 2019.

SADEGH, Ibtisam. Religious Courts, Tribunals and Council in Predominantly Secular States, Valletta: Faculty of Laws University of Malta, 2013.

SAGONA, Claudia. Punic Antiquities of Malta and Other Ancient Artefacts Held in Ecclesiastic and Private Collections, sv. 1: Lovaň: Peeters Publishers, 2003.

SAGONA, Claudia. The Archeology of Malta, Melbourne: Cambridge University Press, 2015,

SUCHÁNEK, Drahomír. Církevní dějiny-novověk, Praha: Grada Publishing, 2018.

ZAMMIT, Martin R. Perspectives on Maltese Linguistic, Berlin: De Gruyter, 2013.

ZEMÁNEK, Petr. Vývoj arabštiny, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2007.

Příručky

LIEBER, Francis. Encyclopedia Americana sv. 8, Philadelphia: Blanchard and Lea, 1854.

PROSECKÝ, Jiří. Encyklopedie starověkého Předního východu, Praha: Libri, 1999.

ROSSI, Ettore. Malta. In HOUTSMA, Martijin Theodoor. Brill's First Encyclopaedia of Islam, sv. 5, Leiden, 1993.

Klasifikační práce

PUCKETT 2012- PUCKETT Neil Nelson The Phoenician Trade Network: Tracing a Mediterranean Exchange System, (diplomová práce na Texaské univerzitě) Texas 2012.

Internetové zdroje

Ahmadiyya donated books to school [2013-12-24]

<https://ahmadiyyamalta.org/2013/12/24/ahmadiyya-donated-books-to-school/>

Archdiocese of Malta, Quddiesa tal-Ħadd – 25 ta' Ottubru, 9:30am, [2020-125]

<<https://knisja.mt/quddiesa-tal-hadd-25-ta-ottubru-930am/>>

Farnost Marsaskala, [2018-09-29]

<https://www.facebook.com/marsaskalaparish/photos/nistiednu-lit-tfal-kollha-biex-g%C4%A7ada-j%C4%A1ibu-mag%C4%A7hom-il-basket-tal-iskola-g%C4%A7all-qu/2261438460744859/>

<https://vassallohistory.wordpress.com/islam-in-malta/> [Staženo 16.11.2020].

Trade relations between Malta and Tunisia on the increase [2012-01-27]

<https://foreignandeu.gov.mt/en/Archives/embassies_pr_archive/me_tunis_archive/Pages/PR%20Archive/Trade-relations-between-Malta-and-Tunisia-on-the-increase.aspx>

<https://vassallohistory.wordpress.com/vassallo/the-origin-of-the-maltese-surnames/comment-page-> [Staženo 08.11.2020].

www-worldchristiandatabase-org.ezproxy.is.cuni.cz [Staženo 15.08.2020].

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/malta-virtual-jewish-history-tour> [Staženo 15.10.2020].

<https://www.tvm.com.mt/en/news/imam-appeals-for-animals-at-slaughter-house-to-be-killed-using-muslim-method/> [2019-01-20].

Watch: Can Christian and Muslim communities co-exist?

[2020-05-09] <https://newsbook.com.mt/watch-can-christian-and-muslim-communities-co-exist>.

Seznam použitých zkratk

Sv. svazek.

Např. například

Př. n. l. před naším letopočtem

R. ročník

Č. číslo

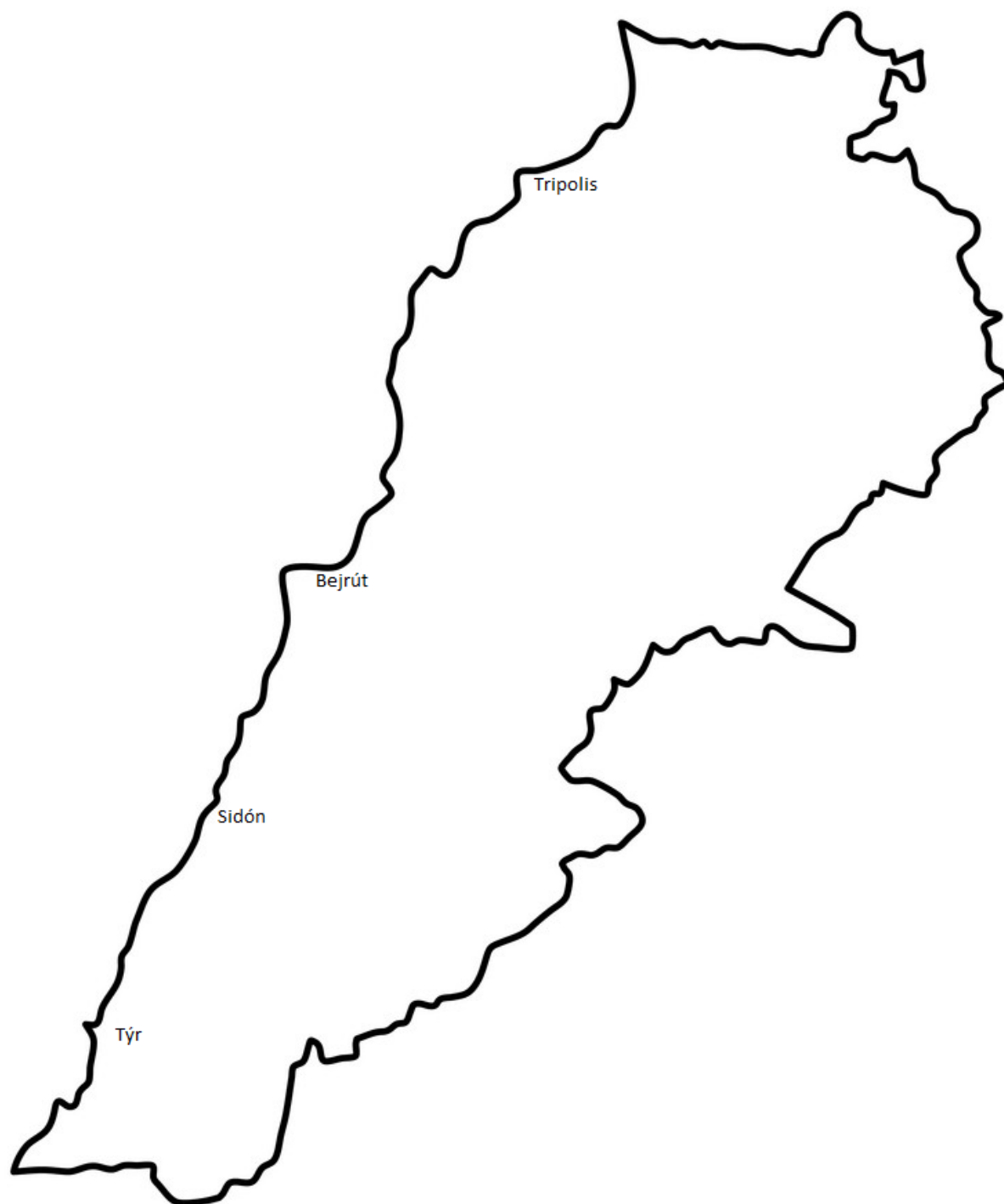
KKC Katechismus katolické církve

CIC, kán Kodex kanonického práva.

Dr. doktor

Přílohy

Obrázek 1: Nejvýznamnější fénická města na mapě Libanonu.

Zdroj: <https://www.vectorstock.com/royalty-free-vector/lebanon-map-silhouette-vector-15038628>
[Staženo 30.10.2020] popis vlastní.

Obrázek 2: Nejvýznamnější fénická města na mapě Malty.

Zdroj: <https://cz.pinterest.com/pin/794885402969251226/> [Staženo 15.09.2020] popis vlastní.